

Recenzja

rozprawy doktorskiej Jarosława Tomaszewskiego

pt.: Efektywność i jakość umiędzynarodowienia w szkolnictwie wyższym- studium
komparatystyczne Polski, Wielkiej Brytanii i Ukrainy

Uwagi wstępne

Dysertacja doktorska mgr. Jarosława Tomaszewskiego liczy 327 stron, co stawia ją w szeregu bardzo obszernych rozpraw doktorskich. Promotorem pracy jest dr hab. Krzysztof Łobos, prof. WSB we Wrocławiu.

Recenzja pracy została sporządzona w oparciu o przepisy ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zmianami). Zgodnie z wymogami zawartymi w Ustawie dokonano oceny pracy doktorskiej kierując się następującymi kryteriami:

1. dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy
2. cel badawczy, hipotezy i metody badawcze
3. struktura i treść pracy
4. ocena merytoryczna i formalna pracy
5. konkluzja końcowa

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

W globalizującym się świecie problem umiędzynarodowienia uczelni nabiera coraz większego znaczenia. Podejmowanie inicjatyw mających na celu prowadzenie badań nie tylko interdyscyplinarnych, ale i międzynarodowych staje się coraz powszechniejsze i przynosi pożądane rezultaty w postaci wielu wynalazków i osiągnięć związanych z upowszechnieniem wiedzy, podnoszeniem poziomu edukacji w państwach do niedawna jeszcze dość mocno odstających w tym obszarze od norm światowych. Wymiana kadry naukowej (ich wiedzy i osiągnięć) i studentów, którzy mogą zobaczyć, jak wygląda proces edukacji w innych krajach, wprowadzanie

dobrych, podpatrzonych rozwiązań zarówno edukacyjnych, jak i organizacyjnych, to wszystko przyczynia się do rozwoju nauki i pozyskiwania doświadczenia. Świadomość potrzeby umiędzynarodowienia szkół wyższych dociera do coraz szerszego grona pracowników uczelni. Dobrze zatem, że Doktorant podjął ten temat, który jest bardzo aktualny i będzie stanowił w następnych latach ważny element przewagi konkurencyjnej wyższych uczelni. We wstępie zwraca uwagę na konieczność poszukiwania nowych ujęć w metodyce badawczej umiędzynarodowienia, co stara się zrealizować w swojej pracy przyjmując kryterium efektywności i jakości. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny i mimo przewagi rozdziałów teoretycznych, ostatnie dwa rozdziały empiryczne wnoszą do niej najwięcej wartości.

2. Cel badawczy, hipotezy, metody badawcze

Głównym celem rozprawy jest analiza porównawcza efektywności i jakości umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego w uczelniach reprezentujących trzy kraje: Polskę, Ukrainę i Wielką Brytanię. Wybór tych państw został podyktowany, jak pisze Autor, zróżnicowanym poziomem rozwoju gospodarczego, różnymi systemami politycznymi funkcjonującymi w przeszłości, przynależnością (lub nie) do Unii Europejskiej, polityką w zakresie internacjonalizacji uczelni, poziomem aktywności międzynarodowych zrealizowanych w tych krajach w pracy zawodowej. Celowi głównemu towarzyszy 7 celów uzupełniających, odpowiadających kolejnym rozdziałom pracy.

W oparciu o przeprowadzone rozważania teoretyczne sformułował w rozdziale VI następujące hipotezy badawcze, które następnie poddał weryfikacji:

1. Istnieją różnice w poziomie efektywności i jakości umiędzynarodowienia w trzech krajach objętych badaniami.
2. Uczelnie osiągają inne wyniki efektywnościowe względem cech nie wskazanych jako priorytetowe w porównaniu do tych wskazanych jako priorytetowe.
3. Uczelnie osiągają inne wyniki jakościowe względem cech niewskazanych jako priorytetowe w porównaniu do tych wskazanych jako priorytetowe.
4. Uczelnie osiągają inne wyniki jakościowe względem cech nie wskazanych jako te, których znaczenie wzrosło w ostatnich 3 latach w porównaniu do tych, których znaczenie wzrosło w tym okresie.

5. Uczelnie osiągają inne wyniki efektywnościowe i jakościowe w poszczególnych etapach dojrzałości umiędzynarodowienia.

6. W badanych krajach, gdzie wartość wskaźnika PKB per capita za okres trzech lat (2019-2021) jest wyższa, procentowo więcej uczelni znajduje się w pierwszej dziesiątce zarówno pod względem efektywności jak i jakości.

7. Istnieje dodatnia korelacja między poziomem efektywności i poziomem jakości umiędzynarodowienia.

W początkowym etapie pracy Doktorant wykorzystał metodę sondażu diagnostycznego i obserwację. Duże znaczenie miała analiza literatury, branżowych dokumentów oraz raportów tematycznych. Na etapie właściwych badań Autor posłużył się metodą ankietową, uzupełnioną przez metodę obserwacji i analizę literatury. Odwiedził 30 uczelni, niemałe znaczenie miało również 18-letnie doświadczenie w pracy nad umiędzynarodowieniem macierzystej uczelni, na co się wielokrotnie powołuje. Przygotował 3 kwestionariusze ankietowe: dla liderów uczelni w obszarze umiędzynarodowienia, dla pracowników naukowych, dydaktycznych i administracyjnych oraz dla studentów. Badaniami zostały objęte uczelnie o profilu społeczno-ekonomicznym. Badania były przeprowadzone w okresie czerwiec 2021 – kwiecień 2022. 798 kwestionariuszy ankietowych z 47 uczelni, w tym 17 z Polski, 16 z Ukrainy i 14 z Wielkiej Brytanii pozwoliło na weryfikację hipotez i sformułowanie wniosków. W podziale na grupy respondentów otrzymał: od liderów 47 ankiet; od studentów 527; od pracowników 224. Zastosowane metody badawcze uważam za właściwe, natomiast liczbę uczelni i ankiet za raczej wystarczającą, ale nie uprawniającą do formułowania twardych wniosków. Usprawiedliwiając Doktoranta trzeba jednak pamiętać, jak trudno zachęcić do udziału w badaniach i uzyskać większą zwrotność ankiet.

Zarówno do sformułowanych celów, hipotez, jak i zastosowanych metod badawczych nie mam uwag.

3. Struktura i treść pracy

Praca składa się z siedmiu rozdziałów, z czego pięć pierwszych ma charakter teoretyczny. Zakończeniem każdego rozdziału jest krótkie podsumowanie, co oceniam pozytywnie, ponieważ pozwala na szybkie zorientowanie się w zawartości rozdziału i zwraca uwagę na najważniejsze problemy w nim poruszane.

Rozdział I skupia się na celach funkcjonowania wyższych uczelni i priorytetach. W oparciu o bogatą literaturę przedmiotu Autor omawia uwarunkowania rozwoju szkolnictwa wyższego i czynniki determinujące ów rozwój. Przedstawia światowe trendy rozwoju oraz wyzwania, jakie stoją przed uczelniami. Zwraca uwagę na specyfikę ich funkcjonowania oraz wpływ otoczenia na ich charakter.

Rozdział II dotyczy ewolucji szkolnictwa wyższego w ujęciu historycznym, z naciskiem na czasy współczesne. Sporo miejsca poświęca Procesowi Bolońskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Szkolnictwa Wyższego, z którego wynikają pewne ramy i stymulanty dla rozwoju uczelni. W tym rozdziale podkreśla też znaczenie jakości i efektywności działania uczelni.

W kontekście rozważań nad jakością i efektywnością funkcjonowania szkolnictwa wyższego w rozdziale III Autor podkreśla konieczność modernizacji uczelni. Omawia różne metody oceny jakości i efektywności uczelni opierając się zarówno na polskich, jak i zagranicznych (anglojęzycznych) źródłach.

W rozdziale IV Autor skupia się na definicjach umiędzynarodowienia uczelni oraz etapach wprowadzania tego procesu. Znowu w oparciu o literaturę przedstawia różne stanowiska odnośnie do celów, kierunków zróżnicowania i funkcji internacjonalizacji. Stanowi to podstawę do poszukiwania metod porównywania procesu internacjonalizacji z zastosowaniem miar jakościowych i efektywnościowych.

Rozdział V stanowi przegląd różnych metod pomiaru umiędzynarodowienia szkół wyższych, wskazując na ich niedoskonałości. Jednocześnie Doktorant podkreśla konieczność zastosowania nowego podejścia, autorskiego, które stanowi wartość dodaną dysertacji.

Kolejny, VI rozdział zawiera sformułowanie problemu badawczego, pytania badawcze i hipotezy. Szczegółowo przedstawia metody i techniki zbierania i opracowywania danych. Mocno akcentuje konieczność ujęcia jakości i efektywności w pomiarze umiędzynarodowienia uczelni.

Ostatni rozdział, na bazie zebranego i opracowanego materiału, odnosi się do problemu badawczego, weryfikuje sformułowane hipotezy i przedstawia wyniki badań.

Zakończenie zawiera szczegółowo omówione wnioski końcowe.

Układ rozprawy jest logiczny i nie budzi zastrzeżeń. Autor na bazie szeroko omówionych zagadnień teoretycznych związanych z kategorią jakości i efektywności

w badaniach nad umiędzynarodowieniem szkolnictwa wyższego wprowadza własne podejście, a następnie wyciąga wnioski z przeprowadzonych badań.

4. Ocena merytoryczna i formalna pracy

Ocena merytoryczna

Rozdział I

TEORETYCZNE ASPEKTY I PRIORYTETY FUNKCJONOWANIA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

W tym rozdziale, stanowiącym uzasadnienie prowadzenia pomiaru stopnia umiędzynarodowienia uczelni Autor, powołując się na literaturę przedmiotu pisze o konieczności wdrażania uniwersytetu trzeciej generacji, polegającym na ciągłym uwzględnianiu potrzeb otoczenia, zapewnianiu wysokiej jakości kształcenia w oparciu o standardy krajowe i międzynarodowe.

Tu nasuwa mi się pewna refleksja: dopóki studia miały charakter elitarny, czyli warunkiem ich podjęcia był pomyślnie zdany egzamin wstępny i ograniczona liczba miejsc, poziom studentów był wysoki. Z chwilą podjęcia decyzji o upowszechnieniu studiów, pojawieniu się wielu uczelni prywatnych, likwidacji egzaminów wstępnych, a w warunkach niżu demograficznego rozpoczynającego studia pogoń za studentem, siłą rzeczy jakość przeszła w ilość, a tytuł magistra czy inżyniera mocno się zdewaluował.

Rozdział II

SZKOLNICTWO WYŻSZE NA TLE PROCESÓW GLOBALIZACJI

Doktorant pisze: „Charakter systemów edukacji na świecie jest w dużej mierze pochodną procesów globalizacyjnych”, ale nie rozwija tej myśli szczegółowo. Oczywiście w sposób pośredni można stwierdzić, że zmiany zachodzące w życiu społeczno-gospodarczym są między innymi wynikiem globalizacji i wymuszają zmianę procesu kształcenia. Dobrze byłoby poświęcić więcej miejsca wpływie globalizacji na edukację w ramach szkolnictwa wyższego. Słusznie Autor zauważa, że ważne jest urynkowanie edukacji i większy kontakt z praktyką. Co do poszukiwania optymalnej formy edukacji, mam wątpliwości czy taki model ma szansę zaistnieć i czy narzucenie jednego, optymalnego modelu jest celowe? Różne są uwarunkowania, w jakich szkolnictwo wyższe się rozwija, różne otoczenie i różne

oczekiwania ze strony pracodawców na różnych poziomach rozwoju gospodarczego. Instytucjonalizacja rozwiązań w ramach Procesu Bolońskiego trwa i nie udało się zrealizować w wyznaczonym czasie wszystkich założeń. Konieczne są zmiany, o których Doktorant pisze. Niskie nakłady na badania powodują między innymi to, że Europa nie dogoniła Stanów Zjednoczonych i Japonii, a nawet Chin czy Indii. To daje do myślenia.

Rozdział III

MODERNIZACJA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO A PARAMETRY EFEKTYWNOŚCI I JAKOŚCI

Słusznie Autor zauważa, że po pierwsze – efekty modernizacji będą widoczne w perspektywie długiego okresu (25 lat), a po drugie nie będzie końca modernizacji, bo globalizacja będzie wymuszała kolejne zmiany.

Doktorant podsumowując rozdział pisze: „przeanalizowano specyfikę i kierunki modernizacji szkolnictwa wyższego wynikającej z założeń Procesu Bolońskiego oraz jego kolejnych etapów. Omówiono wynikające z modernizacji priorytety polityki dla uczelni wyższych na poziomie europejskim.” Uważam jednak, że rozdział jest za długi, zbyt rozwlekłe opisane zostały różne rodzaje jakościowych badań organizacji, w tym uniwersytetów oraz definicje i metody pomiaru efektywności. Wystarczyło się skupić się na tych, które najlepiej przystają do badań nad szkolnictwem wyższym.

Rozdział IV

SPECYFIKA UMIEJZYNARODOWIENIA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Pkt 4.2 dotyczący definicji internacjonalizacji uczelni jest, moim zdaniem, znowu zbyt mocno rozbudowany. Autor powinien się odnieść do definicji umiejzynarodowienia w kontekście wyższej uczelni, a nie przytaczać wielu definicji i analizować je. Spośród tej wielości należało wybrać te, które najlepiej odpowiadają uczelniom wyższym i samemu Doktorantowi i na nich poprzestać. Rozumiem, że Pan mgr Jarosław Tomaszewski chciał pochwalić się znajomością wielu prac i różnorodnością podejścia, ale przez to ta praca jest bardzo obszerna i takie zawężenie w niczym nie umniejszyłoby wartości rozprawy. Doktorant wielokrotnie podkreśla rosnące wymagania interesariuszy, co skłania uczelnie do podnoszenia

jakości oferowanych usług edukacyjnych i ich efektywności. Gdyby jednak ograniczył rozwlekłość analiz i powtórzenia praca byłaby bardziej spójna.

Rozdział V

PODSTAWY TEORETYCZNE POMIARU EFEKTOWNOŚCI I JAKOŚCI

Rozdział systematyzuje wiedzę dotyczącą różnych metod pomiaru umiędzynarodowienia uczelni. Autor najpierw prezentuje różne metody pomiaru jakości i efektywności umiędzynarodowienia uczelni, a następnie przedstawia własną propozycję metody. Prezentacja dotychczasowych metod jest krytyczna - zwraca uwagę na niedoskonałości pomiarów. Uwypukla to, czego brakuje w badaniach. Podkreśla, co powinno zostać uwzględnione, czyli: koncentracja na dynamice obszaru umiędzynarodowienia, rozszerzenie badanego spektrum umiędzynarodowienia i uwzględnienie jego różnych obszarów, łączenie wskaźników ilościowych i jakościowych. Istotne jest też prowadzenie cyklicznych badań w tym zakresie, potrzeba uniwersalizacji koncepcji badawczej i możliwość prowadzenia badań nie tylko w ujęciu regionalnym czy krajowym, ale również międzynarodowym.

Rozdział VI

METODYKA BADAŃ I KONCEPCJA BADAWCZA

Rozdział ten stanowi wprowadzenie do badań empirycznych podjętych przez Doktoranta. Doktorant prezentuje metodę badań przyjętą w pracy. Podstawowym problemem badawczym, jaki sobie postawił jest odpowiedź na pytanie czy w trzech wybranych krajach istnieją znaczące różnice w obszarze umiędzynarodowienia uczelni badanego pod kątem efektywności i jakości? W celu uszczegółowienia problemu badawczego postawił aż 14 pytań badawczych, na które poszukuje odpowiedzi. Pytania są następujące:

1. Jaki odsetek badanych uczelni postrzega umiędzynarodowienie jako ważny obszar funkcjonowania uczelni?
2. Czy obszar umiędzynarodowienia jest dla uczelni istotny w takim samym stopniu?
3. Jaki odsetek badanych uczelni posiada zapisy dotyczące umiędzynarodowienia w strategii uczelni?
4. Jaki odsetek badanych uczelni posiada w strukturze uczelni jednostkę typu Dział Współpracy z Zagranicą?

5. Jaki zbiór cech internacjonalizacji można uznać za uniwersalny i adekwatny do przeprowadzenia analizy porównawczej uczelni?
6. Czy cechy priorytetowe (najbardziej istotne dla uczelni) w obszarze umiędzynarodowienia, dotyczące jakości i efektywności różnią się w poszczególnych uczelniach?
7. Czy cechy w obszarze umiędzynarodowienia dotyczące jakości, których znaczenie najbardziej wzrosło przez ostatnie trzy lata, różnią się w poszczególnych uczelniach?
8. Czy jeśli na uczelni funkcjonuje jednostka typu Dział Współpracy z Zagranicą oraz uczelnia ma zapisy dotyczące internacjonalizacji w strategii uczelni, to efektywność i jakość umiędzynarodowienia osiągają wyższy poziom?
9. Jakie wskaźniki efektywności umiędzynarodowienia uczelnie chcą wzmacniać w okresie trzech kolejnych lat?
10. Jakie wyzwania względem przyszłości i rozwoju umiędzynarodowienia wskazywane są przez uczelnię?
11. Jakie bariery względem przyszłości i rozwoju umiędzynarodowienia wskazywane są przez uczelnię?
12. Jakie cele i możliwości traktowane są przez studentów jako istotne ich zdaniem na przyszłość?
13. Jakie nowe aktywności postrzegane są przez pracowników jako istotne na przyszłość?
14. Czy uszeregowanie uczelni w obszarze jakości, gdzie do badania zastosowano te same cechy umiędzynarodowienia dla dodatkowych grup respondentów (studentów i pracowników), zmieni się, jeśli uwzględnimy oprócz liderów uczelni te grupy respondentów?

Weryfikacji poddał 7 hipotez badawczych przedstawionych w punkcie 2. recenzji.

Szkoda, że dopiero w tym rozdziale pisze, jaką przyjął definicję jakości i efektywności.

Za autorskie uważa przyjęcie do pomiaru zarówno ilościowych, jak i jakościowych wskaźników (analiza hybrydowa), możliwość uwzględnienia przez uczelnie priorytetowych obszarów umiędzynarodowienia, możliwość uwzględnienia czynnika zmienności obszarów internacjonalizacji w czasie oraz fakt, że zastosowana metoda tworzy szeroką podstawę i umożliwia powtarzalność badań co jakiś czas.

Pytania ankietowe zostały zawarte w załącznikach na końcu pracy.

Rozdział VII

OCENA EFEKTYWNOŚCI I JAKOŚCI UMIEDZYNARODOWIENIA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO – BADANIA WŁASNE

Doktorant podkreśla, że poziom rozwoju gospodarczego był głównym kryterium przyjęcia tych krajów do badań. Bardzo szczegółowo opisuje badania, obliczenia i prezentuje wyniki badań. Ten rozdział uważam za najbardziej wartościowy. Doktorant przedstawia zastosowane metody ilościowe, omawia je i na tej podstawie prezentuje wyniki badań.

W oparciu o przeprowadzone badania hipoteza 1. została tylko częściowo pozytywnie zweryfikowana (w obszarze jakości odrzucona, w obszarze efektywności potwierdzona), hipoteza 2. odrzucona, a pozostałe zweryfikowane pozytywnie.

ZAKOŃCZENIE

Niepotrzebnie po raz trzeci Autor pisze ile uczelni wzięło udział w badaniu i jaka była liczba ankiet. To już było we wstępie, w rozdziale VI i znowu w zakończeniu. Wielokrotnie podkreśla też własne doświadczenie w zakresie umiędzynarodowienia uczelni.

Istniejące różnice w poziomie umiędzynarodowienia uczelni potwierdzają konieczność podejmowania badań komparatystycznych, co mocno wybrzmiało w pracy. Zakończenie stanowi klamrę spinającą podjęte badania i ich wyniki, które Doktorant zawarł w 15 wnioskach.

Drobne uwagi zawarte w odniesieniu do kilku rozdziałów nie wpływają na wysoką merytoryczną ocenę dysertacji.

Ocena formalna

Gorzej przedstawia się formalna strona rozprawy. Początkowo dokładnie śledziłam wszystkie usterki, zwłaszcza literowe, ale potem dałam już spokój, ponieważ ich wyliczenie zajęłoby kilka stron recenzji. Aby nie być gołosłowną przytoczę błędy, jakie znalazły się na pierwszych 100 stronach pracy. Podkreślone są wyrazy, które zawierają błędy literowe:

s. 9 „W kolejnej części uwaga poświęcona została na przedstawienie światowych trendów w rozwoju ...” – W kolejnej części uwagę poświęcono przedstawieniu światowych trendów rozwoju.

s.9 przypis 13 jest nieprawidłowo zapisany. Jeśli Szarucki cytował Chenga, to należało najpierw podać pracę Chenga, a potem za: Szarucki. W istniejącej postaci wygląda, że to Cheng cytował Szaruckiego, co jest raczej mało prawdopodobne.

s. 10 „... efektem rożnego rodzaju ...”.

s. 15 „... co skutkuje w malejącej liczbie studentów ...” – co skutkuje malejącą liczbą studentów albo: co przekłada się na malejącą liczbę studentów.

s. 17 „Czynnik ten jest efektem rosnącego znaczenia relacji uniwersytetów z otoczeniem oraz zależność między uczelnią, państwem i rynkiem. Coraz bardziej liczy się relacja z otoczeniem, z praktyką. Takie podejście jest kolejnym etapem rozwoju uniwersytetów względem wcześniejszego fazy, gdzie w Europie od XIX wieku dominowały uczelnie, którym przyświecała zasada nauki i kształcenia wzorem uniwersytetu Humboldta”.

Rys. 2 brak miejsca wydania pod źródłem. Nie wszystkie pozycje literaturowe mają podane wydawnictwo lub miejsce wydania.

s. 24 przypis 31 powinien mieć Ibid. lub Tamże, a nie powtórzenie; to samo na s. 25 p. 33, s. 73 p. 117, s. 75 p. 123, s. 112 p. 188, s. 119 p. 204 i 205, s. 172 p. 303, s. 249 p. 396. Czasem jednak Autor używa Tamże.

s. 27 punkt **1.3. Modele i strategie szkol wyższych**. To samo jest w spisie treści.

s. 31 „Otwarcie uczelni na studentów z szerszych warstw społecznych - wzmocnienie jej pozycję w skali krajowej i światowej.

Funkcjonowanie biura rozwoju technologii - oferowanie kompleksowej pomoc w zakresie komercjalizacji wiedzy powstającej na uczelni”.

s. 33 „... odniesienia ich, poprzez odpowiednia diagnozę,...”.

s. 36 „... coraz większe znaczenie przypisywane jest dla zasobów niematerialnych...” – przypisywane jest zasobom niematerialnym.

s. 37 „Analiza porównawcza wskazująca na stosowanie kreślonych narzędzi, ...”.

s. 42 „... rozwiązywania problemów...”.

„Za podstawę proponowanych prognoz mogą być dostępne dane o:” - Podstawą proponowanych prognoz mogą być dostępne dane o:

s. 45 „Wymaga odpowiedniej projekcji funkcjonowania uczeni ...” .

s. 50 „... do których możemy zaliczyć globalizację życia, umiędzynarodowienie problemów do rozwiązania, ewolucja społeczeństwa” .

s. 64 „Niemcy: zapewnienie zdobycia doświadczenia międzynarodowego dla 50 % studentów niemieckich do 2020 roku oraz wzrost liczny studentów zagranicznych”.

s. 73 „Ponadto podjęta idea działań w ramach strategii jest kontynuowana również po oficjalnym zakończeniu okresu była obowiązywania przez kolejną strategię, Europa 2020, co podkreśla fakt i potrzebę ciągłości zmian”.

s. 79 „... ukierunkowaniem gospodarki na jeszcze bardziej innowacyjna i przyjazną środowisku...”.

s. 88 „Uwaga skierowana będzie głównie na okres do 2020 roku, aby w kolejnym kroku móc ocenić osiągnięte rezultaty działań.” Ponieważ rok 2020 już minął należało napisać, że była skierowana.

s. 88 „Kluczowe zadania mają się skupić na wpieraniu partnerstwa w obszarze wiedzy,...”.

s. 97 w tabeli 7 Autor pisze: „Uważa się, że obecna strategia „Europa 2020” działa dobrze, jej cele są ugruntowane, istnieją jednak kolejne wyzwania, które należy wziąć pod uwagę w przyszłości”. Mamy rok 2023, więc należy pisać w czasie przeszłym.

s. 99 „Dużą rolę ma dogrywać obszar umiędzynarodowienia ...”.

s. 99 „Ważna rolę ma odgrywać ...”.

s. 100 uważam rysunek za niepotrzebny; podobnie na s. 131 rys. 32, na s. 148 rys. 33 i na s. 179 rys. 38.

s. 123 rysunek 30, objaśnienie pod rysunkiem: 3 – zrost *wyników finansowych*.

Nie będę dalej wypisywała błędów literowych, ale jest ich sporo.

s. 153 „Uczelnie przyjmują odpowiednie stanowiska przez uczelnię wobec uwarunkowań globalnych.” – nie rozumiem sensu zdania. Autor tego nie wyjaśnia.

s. 165 w tab. 19 nie wyjaśniono, co oznacza pozycja EHEA.

s. 191 wykres 15 nie podano co oznaczają wielkości g, x, h, g’.

Autor używa w pracy sformułowania odnośnie czegoś, a nie odnośnie do czegoś. Wprawdzie pierwsze dość powszechnie się używa, ale poprawnie powinno być sformułowanie drugie – do czegoś.

W bibliografii nie uwzględniono podziału na opracowania zwarte, artykuły, materiały źródłowe, źródła internetowe.

Numeracja punktów w odniesieniu do rozdziałów jest nieprawidłowa. Jeśli rozdziały numeruje się cyframi rzymskim, to punkty powinny mieć numerację w każdym rozdziale 1,2,3 itd. Gdyby Doktorant numerował rozdziały cyframi arabskimi, wówczas numeracja punktów byłaby prawidłowa.

5. Konkluzja końcowa

Za mocne strony dysertacji uważam:

- podjęcie ważnego tematu, jakim jest konieczność umiędzynarodowienia procesu edukacji na poziomie szkół wyższych,
- wykorzystanie bogatej literatury przedmiotu (236 pozycji),
- stworzenie autorskiej metody pomiaru jakości i efektywności umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego,
- zebranie i opracowanie wielu danych pozyskanych z ankiet i bezpośrednich rozmów.

Za słabsze strony dysertacji uważam:

- zbyt szerokie omówienie definicji jakości, efektywności, umiędzynarodowienia, historycznego ujęcia rozwoju szkolnictwa wyższego, przez co praca jest niepotrzebnie zbyt obszerna,
- sporo usterek literowych i stylistycznych, które można było wyeliminować, gdyby Doktorant uważnie przeczytał całą napisaną już pracę.

Można oczywiście zastanawiać się też nad tym, czy przyjęcie do badań komparatystycznych tylko trzech krajów stanowi wystarczający materiał do formułowania daleko idących wniosków i czy uczestniczące w badaniu uczelnie są reprezentatywne dla tych państw. Wprawdzie Autor, uprzedzając ewentualne wątpliwości podkreśla, że „Ze względu na dobór próby, wniosków z części empirycznej pracy nie można uogólnić dla wszystkich uczelni w badanych krajach” oraz że „wyniki pracy nie wyczerpują całokształtu problematyki związanej z pomiarem umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego”. Postuluje przeprowadzenie badań na większej próbie, liczbie krajów i uczelni, z czym należy się zgodzić.

Mimo powyższych uwag uważam, że mocne strony rozprawy zdecydowanie przeważają nad słabszymi, wobec czego przedstawiona do recenzji dysertacja spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim. Wnoszę więc o dopuszczenie mgr. Jarosława Tomaszewskiego do publicznej obrony.

PYTANIA:

Na s. 78 Autor pisząc o potrzebie kontynuacji reform zapoczątkowanych przez Proces Boloński wymienia między innymi cel: zapewnienie uznawalności przez uczelnie różnych form kształcenia, w tym formalnego i nieformalnego. Proszę powiedzieć, na czym polega kształcenie nieformalne?

Swojego czasu minister Barbara Kudrycka wystąpiła z propozycją utworzenia tzw uczelni flagowych. Chodziło o to, że kilka uczelni o największym dorobku w zakresie badań naukowych, dysponujących wysoko wykształconą i specjalistyczną kadrami miało otrzymywać największe dotacje na badania i wynagrodzenia. Miały to być uczelnie wiodące. Co Doktorant sądzi o takim rozwiązaniu?